

aantoont hoezeer plaatselijke omstandigheden hun stempel drukten op bevrijding en wederopbouw.

P. H. Kamphuis

R. Neij, E. V. Hueting, *Nederlands Volksherstel 1944-1947. Een omstreden hulporganisatie in Herrijzend Nederland* (Culemborg: Lemma, 1988, 142 blz., f24,50, ISBN 90 5189 012 5).

In Herrijzend Nederland is het nodige misgegaan, althans in de ogen van hen die vonden dat het na 1945 allemaal anders en beter moest worden. De concepties van de vernieuwers bleken echter te vaag om zich te kunnen doorzetten tegenover de kracht van de oude organisaties, die handig wisten te profiteren van de gefaseerde bevrijding; in het zuiden herstelden zij meteen wat te herstellen viel en zo maakten zij de ruimte voor vernieuwing al bij voorbaat beperkt. Hoe de pogingen op het gebied van politiek, vakbeweging, pers en radio om het verzuilde patroon te doorbreken jammerlijk faalden, weten wij inmiddels. De studie van Neij en Hueting laat zien dat de strijd tussen vernieuwing en herstel op het terrein van het maatschappelijk werk niet anders is verlopen en dat de vernieuwers hier in dezelfde voetangels en klemmen van de herstellers terecht zijn gekomen.

Voor de oorlog kende Nederland meer dan zeventuizend sociaal-charitatieve instellingen van het kerkelijk en particulier initiatief en ruim duizend plaatselijke sociale overheidsorganen. De hoge vlucht, die het nationale saamhorigheidsgevoel tijdens de bezettingsjaren nam, stimuleerde ook in deze sector van de samenleving, met name in illegale kringen, een optimisme dat een terugkeer van allerhande vooroorlogse maatschappelijke tegenstellingen na de bevrijding kon worden voorkomen; coördinatie van de verzorging van oorlogsslachtoffers via één nationale hulpverleningsorganisatie werd het doel van de vernieuwers. Naarmate de nederlaag van de Duitsers zich aftekende, schoten de initiatieven als paddestoelen uit de grond. Vooral illegale verzorgingsgroepen toonden zich buitengewoon actief in het uitdragen van het ideaal. Voor een rustige bezinning op de juiste structuur ontbrak uiteraard de tijd. Op de dag van de bevrijding moesten de handen onmiddellijk uit de mouwen. Tal van organisaties, zowel oude als nieuwe en met het plaatselijke niveau veelal als werkterrein, stonden ook klaar en zij lieten zich niet ophouden door vage structuurdiscussies. Zij die in het bevrijde zuiden hun stek hadden gevonden, waren daarvan niet meer te verdrijven en toen bij de opbouw van de nationale organisatie bleek dat deze zich nadrukkelijk ook met geestelijk vormingswerk moest gaan bezighouden, stonden de confessionele partners op de achterste benen. Vanuit een provinciaal particularisme, maar meer nog uit ideologische overwegingen werd de eenheidspoging willens en wetens gefrustreerd.

Zo is Nederlands Volksherstel, officieel opgericht in december 1944, nooit goed van de grond kunnen komen. Het accent in de opzet lag van meet af aan op de reeds lang bestaande organisaties op sociaal gebied—de illegale verzorgingsgroepen mochten aanschuiven—en op personen die hun sporen in dienst van de overheid of van het particulier initiatief op het gebied van de sociale zorg in het verleden hadden verdiend. Er kwamen wel provinciale koepels, maar via deze kregen de traditionalisten juist een stevige greep op Volksherstel. Vanaf het begin is de landelijke organisatie gebukt gegaan onder een heftige tegenstelling tussen centralisten en provincialisten die op hun autonomie stonden en uiteindelijk aan het langste eind trokken. Al begin 1946 werd er gesproken over liquidatie van Volksherstel. Herfst 1947 viel het besluit en

in maart 1948 vond de opheffingsvergadering plaats. De provinciale koepels gingen op in provinciale stichtingen voor maatschappelijk werk, terwijl de coördinatie op landelijk niveau kwam te liggen bij een eerbiedwaardig instituut van verzuimd Nederland: de Nederlandse vereniging voor maatschappelijk werk, zoals de Nederlandsche vereeniging voor armenzorg en weldadigheid inmiddels was gaan heten. Kon het ontmoedigender voorde idealisten? Daarmee was deze doorbraakpoging in de knop gebroken.

De hulpverlening in de eerste naoorlogse jaren biedt een chaotische aanblik. Neij en Hueting zijn zo verstandig geweest om hun verhaal beknopt te houden en zich op hoofdzaken te concentreren. Juist daardoor krijgen wij een scherp zicht op die wirwar van organisaties en activiteiten en op de fundamentele tegenstelling, waarop het ideaal van de vernieuwers wel stuk moest lopen. De studie is een voorpublicatie van een omvangrijke geschiedschrijving van het welzijns-werk in Nederland, waartoe de Nationale raad voor maatschappelijk werk, sinds 1966 opvolger van de Nederlandse vereniging voor maatschappelijk werk, de opdracht gaf. Die opdracht heeft intussen geresulteerd in twee dikke proefschriften (Rob Neij, *De organisatie van het maatschappelijk werk* (Zutphen, De Walburg Pers, 1989) en Ernest Hueting, *De permanente herstructurering in het welzijnswerk* (*idem, idem*)).

Vanuit historiografisch oogpunt acht ik de voorpublicatie belangrijk, omdat zij de geschiedschrijving over de doorbraak op een specifiek onderdeel verrijkt. Het is overigens niet alleen daarom dat ik het boek heb stukgelezen. De uitgever verdient bepaald geen pluim voor het bindwerk, want toen ik met lezen klaar was, hield ik 142 losse vellen over!

J. Bosmans

J. J. P. de Jong, *Diplomatie of strijd. Een analyse van het Nederlands beleid tegenover de Indonesische revolutie 1945-1947* (Dissertatie Utrecht; Amsterdam: Boom, 1988, 530 blz., f68,50, ISBN 90 6009 838 2).

Dit is, na de studies van W. C. Squire, Yong Mun Cheong en J. Bank, de vierde dissertatie in successie, waarin het algemeen beleid ten aanzien van de beginfase van de omwenteling in Indonesië behandeld wordt aan de hand van voornamelijk Nederlandse en/of Britse bronnen. Hoewel deze studies uiteraard overlappingen vertonen is toch het meest opmerkelijke, hoezeer zij elkaar aanvullen en, dikwijls ook, tegenspreken. Steeds is een andere invalshoek gekozen, waardoor nieuwe aspecten zichtbaar worden en reeds bekende feiten in een ander daglicht komen te staan. Bij De Jong heeft de wens voorop gestaan, de interactie tussen het handelen van de besluitvormers in Batavia, Den Haag, Jogjakarta en Londen zo systematisch mogelijk te beschrijven en niet alleen aan de intern-Nederlandse, maar ook aan de intern-Republikeinse ontwikkelingen aandacht te besteden.

Het resultaat van die exercitie is een in veel opzichten evenwichtig boek geworden, waarin het ping pong-spel van de politici en de weerslag daarvan 'in het veld' nauwkeurig wordt ontleed en de daarbij verkregen inzichten in heldere formuleringen zijn vastgelegd. Hoewel kritisch ten aanzien van het door Nederland gevoerde beleid schaaft hij zich geenszins aan de zijde van diegenen, die dit zonder meer verwerpelijk achten. Er is hier eerder sprake van scherpe kritiek op de technische uitvoering van een beleid, dat in principe alleszins presentabel wordt geacht. Presentabel in die zin dat De Jong erop wijst, dat men bijvoorbeeld niet alleen moet laten zien, dat Nederland het in oktober 1945 vertikte, om met Soekarno te spreken, maar ook dat Den Haag